

Läraryntroduktion till boken Annie John av Jamaica Kincaid.

Introduktion till handlingen och teman

Annie John handlar om en intelligent, egensinnig ung flickas uppväxt på ön Antigua i Karibien. Det är en bok som bär tydliga självbiografiska spår av författaren, Jamaica Kincaids, eget liv. Kincaid föddes 1949 på just Antigua. Hon döptes till Elaine Potter Richardson, men bytte namn år 1973 då skrivandet besvärade hennes familj och framför allt hennes föräldrar.

Det centrala temat är huvudpersonen Annie Johns förhållande till sin mor, en relation som under flickans första tio, tolv levnadsår är varm, öm och nästan symbiotisk. Modern och Annie gör allting tillsammans, går till marknaden, badar, lagar mat och de ser nästan likadana ut i klänningar av samma tyg. Annies mor gör allt för Annie och Annie älskar och beundrar sin mor gränslöst, hennes sätt att tala, röra sig och se ut. Hon kan sitta långa stunder och bara betrakta henne, som förtrollad av hennes skönhet och sätt. Hon är så fäst vid sin mor att bara insikten om att hon någon gång i framtiden måste flytta hemifrån - eller snarare, flytta ifrån sin mor - skakar henne djupt. Relationen mellan Annie och fadern som är snickare står tydligt i bakgrunden och bränner till endast när Annie blir svartsjuk på hans vuxna relation till modern, t ex när hon hör att föräldrarna har sex i sovrummet (s 44 f) eftersom detta är en aktivitet som exkluderar henne. Ilskan vänds dock framför allt mot modern, som hon tycker har övergivit henne.

I skolan utmärker sig Annie John för sin begåvning och hon är ständigt bäst i klassen. Men hon är också en upprorsmakare och revoltör. Hon är socialt begåvad, omtyckt av de andra flickorna och betraktas som en ledare i gruppen.

En stor förändring sker när modern plötsligt, och till synes helt utan orsak, börjar behandla Annie på ett helt nytt sätt. Modern övergår från att ha varit varm och ömsint till att bli avvisande och distanserad. Förändringen verkar ha med Annies inträde i puberteten att göra, men blir aldrig helt klarlagt. En avgörande scen i boken är när modern och Annie ska köpa nytt tyg till sina klänningar och modern kallsinnigt konstaterar att de absolut inte kan ha samma tyg längre. Modern menar att Annie är för gammal för sådant, att hon inte kan gå runt och se ut som en kopia av henne hela livet. Annie reagerar mycket starkt på avvisandet och förflyttar kärleken hon en gång känt till modern till olika flickor i sin närhet. Först till väninnan Gwen (s 48 ff), senare till ”Den rödhåriga” (s 67 ff) som kan klättra i träd som en pojke.

Relationerna har drag av förälskelse med erotiska undertoner, men Annie svänger snabbt i sina känslor och tröttnar relativt snart på var och en av dem. Hon utmanar gränserna för det sociala umgänget i skolan och sprider ryktet att man kan få bröstet att växa genom att en pojke gnuggar dem med sin hand. Eftersom pojkar är bannlysta i deras värld får de klara sig själva vad gäller den biten. Ovanpå gravstenarna på kyrkogården efter skolan njuter flickorna av varandra långt in på eftermiddagarna.

Problemet mellan Annie och hennes mor växer eftersom varken modern eller dottern förmår att kommunicera om förändringen i relationen. För Annie är och förblir dessutom förändringen högst obegriplig. Stundtals kan mor och dotter åter vara ömma mot varandra, men mestadels finns en påtaglig kyla i relationen. Fadern kommenterar över huvud taget inte den negativa relationsutvecklingen och om han märker den så är det inget som Annie får ta del av. Annie reagerar ömsom med att visa upp ett falskt, tillagsinställt jag mot modern och ömsom med att vara uppkäftigt och hård.

Under en period blir Annie mycket intresserad av att spela kula, framför allt eftersom modern en gång sagt ”Jag är så glad att du inte är som de där flickorna som tycker om att spela kula” (s 73 ff). Eftersom Annie nu avskyr sin mor och känner att hon alltid vill göra tvärtemot vad modern önskar sig, spelar hon kula med en glöd som om hon aldrig ägnat någon annan aktivitet. Hon visar sig ha stor talang för kulspel i likhet med så många andra saker hon tar sig för. Hon vinner ständigt nya kulor av sina vänner som hon förvarar i burkar under huset. Modern anser att kulspel inte är något som fina flickor ägnar sig åt och blir mycket upprörd när det kommer till hennes kännedom att Annie spelar. Under en lång period försöker modern avslöja Annie, genom att försöka leta rätt på hennes kulor. Annie ljuger henne hela tiden rakt upp i ansiktet, och det är tydligt hur mycket hon hatar sin mor. Modern försöker hela tiden att försöka förvandla Annie till en fin ung dam och hon har ständigt ögonen på Annie för att kontrollera att hon inte betar sig oanständigt. Konflikten mellan Annie och hennes mor når en brytpunkt när Annies mamma ser Annie stå och prata med en grupp pojkar på gatan. I själva verket skrattar pojkarna åt Annie, men modern menar att Annie gjort sig till för pojkarna och kallar Annie för "slampa" Detta sårar Annie enormt men hon finner sig snabbt och svarar ”Sådan far sådan son, sådan mor sådan dotter” (s 112). Detta chockar modern som säger: ”Fram till detta ögonblick har jag hela mitt liv tveklöst vetat att jag utan undantag älskat dig mest av alla.” Annie ångrar sig nästan genast, men känner samtidigt att hon inte kan förmå sig att be om förlåtelse. En avgrund öppnar sig mellan dem. Annie har i den stunden väldigt dubbla känslor, och upplever på samma gång att hon vill resa

till ett lugnt vackert ställe och leva där ensam med sin mor, samtidigt som hon känner att hon hatar henne gränslöst och vill se henne död.

Annie drabbas kort därefter av en icke namngiven sjukdom som gör henne sängliggande under en hel regnperiod (s 116 ff). Man hittar ingen fysisk grund för sjukdomen, men Annie är under sin sjukdomstid helt oförmögen att ta hand om sig själv. Möjligen är det någon typ av djup depression med vissa hallucinatoriska inslag. Modern och fadern tar hand om henne som ett spädbarn, matar och tvättar henne och byter hennes kläder. Men trots att sjukdomen skulle kunna ha fört mor och dotter närmare varandra sker inte detta. Det är som att klyftan mellan dem har blivit för stor att överbrygga. Annie John verkar inte längre känna något annat än avsky och äckel inför sin mor.

Annie John finner ingen annan utväg än att lämna Antigua, precis på samma sätt som hennes mor lämnat Dominica då hon blivit ovän med sin egen familj. Hon reser då till England för att läsa till sjuksköterska, trots att hon varken vill flytta till England eller bli sjuksköterska. Hon menar att hon skulle gjort vad som helst bara för att få lämna sitt nuvarande liv.

Teman

Mor och dotter

Det stora temat för den här boken är relationen mellan mor och dotter. Den varma och kärleksfulla men nästan symbiotiska närheten som i början av puberteten förbyts i iskallt avstånd. Då det plötsliga avståndstagandet från modern inte får någon förklaring kämpar Annie hela tiden med att förstå det och förhålla sig till det. Annies sätt att hantera förändringen är att själv starkt distansera sig från modern samt att söka kärlek hos sina vänner. Hon upplever även starka känslor av hat gentemot modern. I slutänden distanserar sig Annie John också på ett ytterst konkret sätt från både modern, vännerna och Antigua. Genom att lämna ön och fara till England. Man kan även tänka att moderns avståndstagande upplevdes som betydligt mer dramatiskt för Annie än det faktiskt var, då hon ville fortsätta att leva i symbios med sin mor och inte bli en egen individ.

Jamaica Kincaid ska själv ha sagt att hon aldrig har skrivit om några andra än sig själv och sin mor, och hon upplevde själv tydligt att modern distanserade sig från henne när hon vid nio års ålder fick sin första bror, något som hon aldrig riktigt hämtade sig ifrån. ”När jag kom in i puberteten var det som att min blotta närvaro stötte bort henne” hon har hon sagt om

moderns förändrade förhållningssätt gentemot henne själv. Detta gjorde att hon tidigt var tvungen att klara sig själv.

Sexualitet

Kincaid skriver aldrig rakt ut om Annie Johns sexualitet, men beskriver vid flera tillfällen känslor av kärlek till andra flickor, en kärlek som inte bara är platonisk utan också verkar bära spår av erotisk förälskelse. Annie John talar heller aldrig om att älska en man och skrattar rakt ut när modern för fram tanken på att hon en dag ska gifta sig. I en intervju (med Allan Vorda) frågade man Jamaica Kincaid om relationen mellan Annie och Gwen har lesbiska tendenser. Hon svarade då att hon alltid blir förvånad att människor tolkar det så bokstavligt. ”Relationen mellan Gwen och Annie är en övningsrelation. Det är så det funkar. Det är som att lära sig att gå. Hela tiden finns känslan att de kommer att gå vidare och leva som heterosexuella. Vad som än händer mellan dem så kan inte homosexualiteten vara något seriöst eftersom det bara handlar om träning (inför framtiden).”

Kolonialisering

Man kan även se mor-dotter-relationen som en metafor för Englands kolonialisering av Antigua. England som moderland och Antigua som dotterland. I och med kolonialiseringen förändrades öns ursprungskultur och samhället rekonstruerades efter engelsk mall, något som inte var populärt på Antigua. Förutom att utforska känslor av förlust inneboende i mor-dotter-relationen så kan Annie och hennes mor ses som metaforer för den (för)tryckande kraft som kolonialiseringen innebar. Kritikern Moira Ferguson menar att Annies mor existerar som en allegori till "en kejsarlig närvaro", en yttre kraft som "skyddar och indoktrinerar". Slutligen leder det till att Annie reser iväg. Hon vägrar underkasta sig moderns (det kolonialiserade) förtryck(et). Annie John går i brittisk skola, eftersom Antigua då fortfarande var en brittisk koloni och man kan spåra referenser till engelska kungar i hennes lärares namn; Miss George och Miss Edward.

Identitet

I huvudpersonen Annie John ryms både intelligensen, avvikaren och utmanaren. Det är egenskaper som vanligtvis återfinns hos geniförklarade (vita, medelålders, västerländska) män men när samma karaktärsdrag dyker upp i en ung svart flickas kropp blir de främmande. Vi känner inte längre igen dem. Annie John är agent (den som agerar) och inte ett offer.

Kuriosa

Jamaica Kincaid publicerade ursprungligen ett kapitel i taget till Annie John i *The New Yorker*. På grund av detta så har varje enskilt kapitel en egen fristående handling ungefär som en novell.

Undervisning inte terapi

- saker att tänka på när man diskuterar boken i klassrummet

När man diskuterar de teman i boken som har med komplicerade nära relationer, depression eller annan psykisk ohälsa att göra, så kan det hända att någon elev bidrar med sina egna erfarenheter. Det är ingen fara så länge eleven är medveten om vad hon /han gör och har viss distans till det hon /han varit med om. Men. Om eleven själv är mitt i en kris så kan det vara svårt för honom eller henne att vara helt klar över vilka konsekvenser berättandet får, t ex hur det berättade tas emot av andra. Och även om man vill främja modet att våga tala om sådant som är svårt så är kanske klassrummet under lektionstid inte forumet för att tala om personliga problem, eftersom det är undervisning som är avsikten.

Jag tror att det bästa som lärare är att hela tiden utgå från boken och tala om frågor som rör komplicerade nära relationer eller psykisk ohälsa utifrån Annie Johns perspektiv eller i allmänhet, inte att dra paralleller till hur man själv har haft det eller uppmana till bekännelser från eleverna. Givetvis kan man prata om igenkänning och liknande, men man måste ändå vara noga med att detta är undervisning och inte gruppterapi. Om man ändå upplever att en elev blir väldigt personlig och utlämnande kan man bekräfta att det låter som att eleven har/har haft det väldigt jobbigt och fråga om hon eller han vill stanna kvar efter lektionen en stund. Då bör man inte själv ta sig an elevens problem utan hänvisa personen vidare, till en psykolog eller kurator. Det är inte så att man genom en litteraturdiskussion väcker slumrande tankar till liv, utan de tankar och känslor som eleven ger uttryck för har hon eller han haft ändå.

Frågor att ställa i klassrummet:

- Vem är Annie John? Vad får vi veta om hennes utseende och personlighet?
- Vem är hennes mor?
- Vilken roll spelar fadern för berättelsen?
- Hur ser Annie Johns relation till modern ut?

- När Annie John närmar sig puberteten förändras plötsligt moderns förhållningssätt mot dottern. Varför, tror ni?
- Annie skriver en känsloladdad nästintill självupplevd uppsats om en flicka och en mor. Modern simmar ut i havet och inte kommer tillbaka på en lång stund varpå flickan blir mycket orolig. Hur skulle man kunna tolka den? (s 55)
- Vatten verkar genomgående användas som en symbol i boken. Hur?
- Hur påverkas Annie John av moderns förändrade förhållningssätt? Hur reagerar hon?
- Beskriv relationen mellan Annie och Gwen? Mellan Annie och ”Den röda flickan”. Vad präglar dessa relationer?
- Hur kan vi förstå det till synes depressiva tillstånd som drabbar Annie under en hel regnperiod?
- Varför var det så nödvändigt för Annie John att lämna Antigua?
- Vilken likhet kan vi se i relationen mor-dotter, England-Antigua?
- Annie tolkar det som att modern aldrig älskat henne, utan hycklat och ljugit om sin kärlek (s 141). Måste det vara så? Hur tolkar ni det?

Referenser/inspiration

Karta över Antigua: <http://maps.google.se/maps?hl=sv&tab=w1>

Kort information om författaren: http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica_Kincaid

Mer utförlig information om författaren:

<http://voices.cla.umn.edu/artistpages/kincaidJamaica.php>

Minifilmatisering av Jamaica Kincaids ”Girl”:

<http://www.youtube.com/watch?v=MiGNbk9PMq0>

Recension av Annie John i DN: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/jamaica-kincaid-annie-john>

Mycket bra info om boken, teman, citat etc: <http://www.sparknotes.com/lit/anniejohn/>

Jenny Jägerfeld är född 1974 i Skärblacka utanför Norrköping, men är nu bosatt i Stockholm. Hon är utbildad psykolog och driver nu en privat mottagning med inriktning på psykodynamisk terapi. Förutom psykologi har hon även studerat litteratur, filosofi och sexologi, samt arbetat som skrivkursledare på Folkuniversitetet. Hon jobbar med P1:s Radiopsykologen och skriver krönikor för en rad tidningar. År 2006 debuterade hon som författare med romanen *Hål i huvudet* och hösten 2010 kom hennes andra bok, ungdomsromanen *Här ligger jag och blöder* för vilken hon fick Augustpriset. Jenny har två barn, dykcertifikat och gult bälte i karate. Hon har jobbat som servitris i Spanien, liftat genom Kurdistan och rest i buss från Danmark till Indien. Just nu jobbar hon på sin tredje roman.